

O vzrokih družbene krize in njeni sanaciji

1. Uvodna pojasnila

- Razmere v Sloveniji so kljub nekoliko prebujeni gospodarski rasti vse prej kot dobre. Za naše širše okolje, to je za EU, tudi ni dvoma, da je v resni krizi. In podobno velja za preostali svet. Predvsem pa je v krizi neoliberalni kapitalizem, kar s svojo zadržanostjo potrjujejo tudi njegovi včerajšnji zagreti zagovorniki iz domačih logov.
- Več ali manj splošna kriza, ki smo ji priča, je predvsem sistemska bolezen aktualnih družbenoekonomskih odnosov. Za njeno uspešno zdravljenje je potrebna pravilna diagnoza njenih vzrokov. O tem se sicer veliko razmišlja in piše, res neoporečnih in uporabnih spoznanj in rešitev pa skoraj ni zaznati. Za to neplodnost predvsem ekonomske pa tudi sociološke stroke je gotovo več vzrokov, od katerih se mi zdi vredno enega posebej izpostaviti. Njegova vsebina je v tem, da je povzročitelj večine težav, s katerimi se svet danes srečuje, vse močnejši vpliv velikega kapitala na politiko in s tem na družbeno upravljanje, ta pa je zmožen poskrbeti tudi za to, da se njegove odgovornosti javno ne razgrinja.
- Ker od politike tega ne gre pričakovati, mora biti civilna družba prednostno zainteresirana, da se vzroke krize kolikor mogoče pravilno opredeli, saj bo le na njihovem poznavanju lahko zahtevala prave rešitve za njeno obvladovanje. Tako nas misli večina, ki sodelujemo v okviru Sinteze. Eden teh sem tudi sam in v okviru iskanja razumne razlage za krizo sem pripravil tudi ta zapis.
- Družbena vprašanja so praviloma sistemske narave, so torej kompleksna in sestavljena in številnih soodvisnih elementov. Za njihovo razumevanje je koristno, da jih tudi predstavljamo sistemsko, to je primerno razčlenjeno z nakazanimi medsebojnimi povezavami ter zapisano kratko in kolikor mogoče nedvoumno. To usmeritev skušam upoštevati tudi v tem zapisu.

2. Ključni problemi sodobne družbe in njihovo urejanje

2.1. Za uspešno delovanje sodobne družbe je potrebno predvsem dvoje:

- Močna demokratična država**, ki se jo učinkovito in etično upravlja v interesu večine. Njene prednostne naloge so:
  - Učinkovito delovanje pravne države z ničelno toleranco do korupcije.
  - Izvajanje poslovnih in drugih družbeno potrebnih in koristnih aktivnosti, ki so za tržno delovanje manj primerne (izobraževalni in zdravstveni sistem, skrb za notranjo in zunanjo varnost države, gospodarska infrastruktura, vzdrževanje okolja,...)
  - Zagotavljanje ostalih splošnih pogojev za učinkovito delovanje tržnega gospodarstva (denarni sistem, usmerjanje razvoja gospodarstva, preprečevanje monopolov, skrb za konkurenčno gospodarsko okolje .....
  - Razvoj in vzdrževanje socialne države (pokojninski sistem, podpora socialno šibkim slojem prebivalstva, preprečevanje družbeno nesprejemljivih socialnih razlik, razreševanje problemov nezaposlenosti,...).
- Konkurenčno tržno gospodarstvo**, ki ga zagotavljata predvsem dva dejavnika:
  - Država z učinkovitim izvajanjem** aktivnosti iz prejšnje točke.
  - Upravljanje podjetij**. Predvsem je pomembno učinkovito upravljanje **velikih podjetij**, kar prednostno uresničujemo po naslednjih poteh:
    - S primerno lastniško strukturo podjetij**. En sam lastnik praviloma ni dober upravljaec, popolna razpršenost lastništva pa tudi ni dobra rešitev. Lastniška struktura naj namreč čim bolj odraža strukturo oseb (civilnih in pravnih), ki svoje interese povezujejo s podjetjem. Prav zato se kot učinkovito potrjuje sodelovanje zaposlenih v lastništvu podjetij, v podjetjih splošnega pomena pa tudi (ne prevladujoče) solastništvo države.
    - S primerno strukturo pravic pri upravljanju podjetja**. Lastnikom podjetja naj pripada 50% teh pravic, preostalo polovico pa si naj zaposleni delijo z od podjetja neodvisnimi sindikati ter drugimi relevantnimi nosilci splošnih interesov (ožja ali širša država, ...). Razmerje upravljavskih moči 50:50 otežuje preglasovanje pri sprejemanju odločitev in odločilno prispeva, da so ključne odločitve kompromis interesov lastnikov, zaposlenih in širših družbenih interesov.
    - Za močno orodje v podporo učinkovitega upravljanja** velja tudi udeležba zaposlenih pri delitvi dobička podjetja.

2.2. O vzrokih za današnje krizne razmere v družbi - Dva vzroka je smiselno posebej izpostaviti:

a) Neprimerno upravljanje države

- Pojavne oblike** slabega upravljanja držav so predvsem:
  - Vse večji razkroj etičnih vrednot, slabitev pravne države, krepitev korupcije in razviti sistem utajevanja davkov v epskih razsežnostih.
  - Usmerjenost v razreševanje kratkoročnih problemov in odsotnost strateškega upravljanja.
  - Finančna kriza iz leta 2008, njeno vprašljivo zdravljenje in posledično še vedno visoka nezaposlenost.
  - Slabitev socialne države z vse bolj nesprejemljivimi socialnimi razlikami.
  - Kopičenje bogastva pri posameznikih na eni in vse večja zadolženost (siromašenje) držav na drugi strani.
  - Zaostrovanje političnih pa tudi ekonomskih odnosov med državami.
  - Neučinkovito vzdrževanje naravnega okolja.
  - Razpadanje EU zaradi njenega neučinkovitega upravljanja in velikih razlik v učinkovitosti upravljanja posameznih njenih članic.
- Med vzroki za slabo upravljanje** držav je smiselno izpostaviti predvsem dva:
  - Države duhu neoliberalne paradigme svoje aktivnosti vse bolj podrejujejo interesom velikega kapitala in na škodo skupnih interesov.
  - Parlamentarna demokracija je vse manj sposobna zagotavljati učinkovito upravljanje države. V slovenskih razmerah sta še posebno problematična volilni sistem ter inštitut »koalicijske vlade«, saj prekomerno generirata negativno kadrovske selekcijo, strankokracijo ter družbena nasprotja. (Te probleme je uspela pri sebi najbolj učinkovito razrešiti Švica, pa tudi Nemčija ter skandinavske države imajo manj tovrstnih težav).

b) Ne dovolj učinkovito upravljanje podjetij

Do težav prihaja še predvsem v državah, kjer se premalo pozornosti posveča dejavnikom učinkovitega upravljanja iz točke 2.1.b). Dva, različno uspešna primera:

- V Nemčiji pripada po zakonu lastnikom večjih podjetij pri njihovem upravljanju le 50% upravljavske moči, drugo polovico pa obvladujejo zaposleni in neodvisni sindikati. Poleg tega je poskrbljeno, da je lastništvo velikih podjetij (izjema je infrastruktura) primerno razpršeno. Nemčija je torej v veliki meri uveljavila usmeritve iz točke 2.1.b. in je primer učinkovitega upravljanja podjetij, to pa se odraža tudi v njeni visoki mednarodni konkurenčnosti.
- Drugi primer, to pot slabe ureditve, je Slovenija:
  - Lastniške strukture podjetij niso zadovoljive: premočno je v gospodarstvu lastniško še vedno prisotna država, nismo pa razvili drugih domačih institucionalnih lastnikov (pokojninski in drugi skladi). To ta čas vse prej kot uspešno popravljamo s pospešeno privatizacijo, ki pa povzroča dva resna problema: a)domača podjetja v prevelikem obsegu spreminjamo v podružnice tujih podjetij, s čimer strateško slabimo svojo ekonomsko moč in suverenost; b)vse bolj krepimo korupcijo in s tem posredno slabimo splošno gospodarsko učinkovitost.
  - Obsežno državno premoženje upravljamo preko holdinga (SDH) in slabe banke (DUTB), oboje pa smo sistemsko organizirali povsem v nasprotju z usmeritvami iz točke 2.1.b).
  - Nasprotno z nemško prakso pri nas zakonodaja usmeritve iz točke 2,1.b) slabo podpira.

3. Zaključna misel.

Slovenija se po letu 2004 razvija vse prej kot posrečeno in vse bolj zaostajamo za razvitimi državami Evrope. V tem zapisu sem poskušal pokazati, da je naš osrednji problem upravljanje, tako države kot podjetij. Zaradi sanacije vzrokov za ta neugoden razvoj naj bi dali prednost naslednjim trem ukrepom oziroma v praksi že preizkušenim rešitvam:

- prenoviti volilni sistem po vzoru Nemčije
- spremeniti model oblikovanja vlade po vzoru Švice
- razvijati lastniško strukturo podjetij in njihovo upravljanje po vzoru Nemčije.